



ניגון נשים

ע"ש אסתר סטולמן

בית-מדרש לנשים דתיות וחילוניות
במדרשה באורנים

המדרשה
מרכז חינוכי להתחדשות החיים היהודיים בישראל באורנים

"לפני תמיד"

אסתר פישר, מירב, מנחת 'יוצרות ניגון'

פורסם באתר 'קול צופיך' של עדת הצופים

המחצית השניה של ספר שמות פורשת בפנינו את שלל כלי המשכן – כל אחד עם יחודו ויעודו. אך עם כל תאור ההדר של בית המקדש בתפארתו מתעוררת שאלה לקורא בן זמנינו: מה הרלוונטיות הקיומית של כלים אלו עבורנו, מעבר כמובן לזכרון ההסטורי ולציפייה לבנית הבית השלישי על כל פרטיו? מענין לגלות שככל הנראה שאלה זו העסיקה גם את חז"ל, שרובם חיו גם הם במציאות בתר-מקדשית. והנה אנו מוצאים שימושים אלגוריים בדברי חז"ל לחלק מכלי המשכן על מנת שנוכל, במסגרת ההמתנה לבנית המקדש, גם ללמוד משהו נוסף מעבודת המשכן. על דוגמא אחת כזו ארצה לעמוד כאן.

בפרשותינו מתואר, בין השאר, שולחן לחם הפנים: "ועשית שולחן עצי שטים... ונתת על השולחן לחם פנים לפני תמיד" (שמות כה,ל). המשנה במסכת מנחות מתארת את טקס החלפת לחם הפנים – הוצאת הישן והכנסת החדש:

...ארבעה כהנים נכנסין - שנים בידם שני סדרים ושנים בידם שני בזיכים, וארבעה מקדימין לפניהם - שנים ליטול שני סדרים ושנים ליטול שני בזיכים. המכניסים עומדים בצפון ופניהם לדרום המוציאין עומדים בדרום ופניהם לצפון אלו מושכין ואלו מניחין וטפחו של זה כנגד טפחו של זה שנאמר (שמות כ"ה) לפני תמיד. רבי יוסי אומר אפילו אלו נוטלין ואלו מניחין אף זו היתה תמיד. (מנחות י"א ז')

המשנה מתארת פרוצדורה מאורגנת להפליא: הכהנים שתפקידם להוציא את הלחם עומדים בצד הדרומי של השולחן והכהנים שתפקידם להכניס את הלחם החדש עומדים מצפון. ההוצאה וההכנסה נעשים סימולטנית על מנת שלא יהיה שבריר שניה שהשולחן עומד ללא הלחם שכן נאמר על הלחם שצריך להיות 'לפני תמיד'.

ר' יוסי חולק בטענה שגם אם יש הפסקה בין ההוצאה להכנסה – מתקיים הפס' 'לפני תמיד'. אמנם המחלוקת התנאית היא על המהלך הטכני של החלפת הלחם אך אפשר לראות בו גם מחלוקת עקרונית על ההגדרה של המושג 'תמיד': האם כדי שמשנה יהיה תמידי צריך להתמיד בו ללא הפסק כלל או שמא ניתן להבין מושג זה באופן מתון יותר? מענין לגלות שהסוגיה התלמודית בתלמוד הבבלי לוקחת את מחלוקת ת"ק ור' יוסי בהשאלה לנושא שמעסיק את האמוראים הרבה יותר מלחם הפנים והוא (איך לא?) - תלמוד תורה:

תניא, רבי יוסי אומר: אפ"י סילק את הישנה שחרית וסידר את החדשה ערבית - אין בכך כלום, אלא מה אני מקיים לפני תמיד? שלא ילין שלחן בלא לחם. א"ר אמ"י: מדבריו של ר' יוסי נלמוד, אפילו לא שנה אדם אלא פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית, קיים מצות 'לא ימוש ספר התורה הזה מפ"ך'. אמר רבי יוחנן משום ר"ש בן יוחי: אפ"י לא קרא אדם אלא קרית שמע שחרית וערבית - קיים לא ימוש, ודבר זה אסור לאומרו בפני עמי הארץ. ורבא אמר: מצוה לאומרו בפני עמי הארץ. (בבלי מנחות צ"ט ע"ב)



ניגון נשים

ע"ש אסתר סטולמן

בית-מדרש לנשים דתיות וחילונית
במדרשה באורנים

המדרשה
מרכז חינוכי להתחדשות החיים היהודיים בישראל באורנים

זוהי דוגמא אחת מני רבות לעיסוק החז"לי בשאלת יישום הדרישה הנראית לא אחת בלתי ניתנת להשגה: 'לא ימוש ספר התורה הזה מפ"ך'. ר' אמי ור' יוחנן מבקשים להסיק מעמדת ר' יוסי בשאלת לחם הפנים - שכדי שדבר יהיה תמידי, אין זה בהכרח אומר שאסור להפסיק ממנו באופן זמני, העקר ש'לא ילין השולחן בלא הלחם'. רגעי המעבר מהלחם הישן ללחם החדש הם הכרח קיומי, סובר ר' יוסי, וההפסקה הנוצרת ברגע המעבר אינה מפרה את 'תמידיות' הלחם. כך, מבקשים האמוראים להסיק ממנו, ניתן לקיים 'לא ימוש' גם ע"י אמירת פסוקים בקר וערב. מענין לנסות להעמיק ולחשוב: באיזה אופן 'לימוד' כזה מהווה לימוד תורה תמידי? האם הקביעות היומיומית היא העקר? או שמא העובדה שבזה נפתח ונסגר היום?

בעקר מענינת המחלוקת שמתפתחת בעקבות המסקנה הנ"ל: האם 'להדליף' את קיומה של ה'הנחה' הזאת לעמי הארץ או לא? לדעת ר' יוחנן אסור לאומרו בפני עמי הארץ וכדברי רש"י: 'שלא יאמר בקרית שמע סגי ולא ירגיל בניו לתלמוד תורה'. אך רבא חולק ואומר (מספר דורות מאוחר יותר) שדוקא 'מצוה לאומרו בפני עמי הארץ' ומסביר רש"י: "דסבר משום קרית שמע נוטל שכר גדול כזה כי אז תצליח את דרכך, אם היה עוסק כל היום כל שכן ששכרו גדול ומרגיל את בניו לתלמוד תורה".

המחלוקת הזאת היא דילמה חינוכית שכל העוסקים בחינוך נתקלו בה: האם להציב 'רף' גבוה למרות הסכנה הקיימת שהחניכים יתיאשו מראש ולא ינסו כלל להגיע או שמא להציב יעדים נמוכים יותר עם המחיר שהם יסתפקו רק בזה ולא ישאפו ליותר? יש במחלוקת זו גם השתקפות של שתי גישות לטבע האדם: גישה אופטימיסטית המניחה שהאדם תמיד מבקש לשאוף כלפי מעלה לעומת גישה סקפטית יותר שמניחה שלרוב האדם יסתפק במינימום הנדרש ולא יותר. האמת היא, כרגיל, באיזה שהוא מקום באמצע. ואנו, בזכות הקישור המרתק של חז"ל, נוכל בקוראינו בפרשה, לא רק להינות מתאורו המופלא של שולחן לחם הפנים, אלא גם להתעסק דרכו בשאלות של לימוד תורה וחינוך...